folklor/edebiyat, cilt:17, sayı:66, 2011/2

TÜRKÇE KAVRAMININ METAFORİK ALGILANMA BİÇİMLERİ

İ. Seçkin Aydın*

GİRİŞ

Türkçede mecaz, benzetme, eğretileme gibi farklı kavramların yerine kullanılan metafor, son dönemlerde nitel araştırmaların en önemli veri toplama araçlarından birini oluşturmaktadır. Metafor, bir kavram ya da durumu başka bir kavram, bir durumla ifade etmek biçiminde tanımlanabilir. İnsan, doğası gereği bitmez tükenmez bir yaratıcılığa sahiptir. Bu yaratıcılık, bireyin karşılaştığı ve düşündüğü durumları başka öğelerle ilişkilendirmesine zemin hazırlar. Öte yandan, bireyin karmaşık olaylara yönelik somutlaştırma endişesi, yine beraberinde olgular arası ilişkiyi zorunlu kılar. Böylece metafor dediğimiz kavram, özünde "ilgili olma" durumunu ortaya çıkarır. Metafor, dilin sembolik amaçlı kullanımına bağlı olarak bir kavram ya da durumu başka bir kavram, bir durumla ifade etme biçiminde tanımlanabilir (Abrams, 1993).

Bir dil formu olarak aynı kavram veya terimin farklı ortamlar arasında bir geçiş olarak kullanması anlamında metafor kavramları dönüştürür. Bu anlamda dil ve dilin kullanımı ile ilgili görünür. Ancak metaforlar bundan daha fazla işleve sahiptir. Metaforlarla ilgili bilimsel çalışmalar Aristo'ya kadar götürülmekle birlikte 18. yüzyılda dil ve düşünce alanlarında bir problem olarak ele alınıp değerlendirilmeye başlandı (McGlone, 2007: 110). Sembolik dile olan ilgi eskiye dayanmakla birlikte son zamanlarda metaforun bilişsellik ve iletişimle ilgisi üzerinde durulmaktadır (Danesi ve Perron, 1999: 161).

* Dr. Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü

Lakoff ve Johnson (2005:28), metaforun sadece bir dil sorunu olmadığını; insanın düşünce sürecinin büyük ölçüde metaforik olduğunu öne sürer. Modell (2009) de metaforun bilgi ile duygu arasında bir köprü kurduğunu söyler.

Metaforlar insanın doğayı ve çevresini anlamasının, anlamsız gibi görünen nesnel gerçeklikten belirli yorumlar yoluyla anlamlar çıkarmasının, yaşantı ve deneyime anlam kazandırmanın araçları olarak "bilmeye" de olanak sağlar (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 207-208). Araştırmacılar, metaforların kişilerin öğretim, öğretmenlik kavramı ve eğitimdeki rollerini anlamak için kullanışlı olduğunu söylemektedirler (Cerit, 2008; Bullough, 1991).

Bu çalışmanın amacı, dil öğretimini meslek edinecek olan Türkçe öğretmen adaylarının "Türkçe" kavramına ilişkin oluşturdukları metaforları toplamak ve toplanan bu metaforları çeşitli kategoriler altında sınıflandırarak algılama biçimlerini ortaya koymaktır.

Çalışmada, "Türkçe öğretmen adaylarının "Türkçe" kavramına ilişkin kullandıkları metaforlar nelerdir?" sorusuna yanıt aranmıştır. Buna bağlı olarak aşağıdaki alt sorular değerlendirilmiştir:

1. Türkçe öğretmen adaylarının 'Türkçe' kavramına ilişkin kullandıkları metaforlar, hangi kategoriler altında toplanabilir?
2. "Türkçe" kavramına ilişkin kullanılan metafor, Türkçe öğretmen adaylarının Türkçe ilişkin hangi algılarını ortaya koymaktadır?

YÖNTEM

Çalışma Grubu

Bu çalışmanın amacı, dil öğretimini meslek edinecek olan Türkçe öğretmen adaylarının "Türkçe" kavramına ilişkin oluşturdukları metaforları toplamak ve toplanan bu metaforları çeşitli kategoriler altında sınıflandırarak algılama biçimlerini ortaya koymaktır. Başlangıçta 185 öğretmen adayının katılımıyla oluşturulan metaforlar; kodlama ve kategorize etme işleminden sonra 172'ye indirgenmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın başlangıcında, her sınıf seviyesindeki öğrencilere iki hafta (4 ders saati) metafor konusunda bilgi verilmiştir. Ardından Türkçe öğretmen adaylarından, "Türkçe" kavramına ilişkin metafor oluşturmaları istenmiştir. Araştırmaya katılan Türkçe öğretmen adaylarının "Türkçe" kavramına ilişkin algılarını ortaya çıkarmak için onlara "Türkçe … gibidir; çünkü …" ya da "Türkçe … benzer; çünkü …" biçiminde tümceler verilmiş, katılımcılardan bu tümceleri kendi algılama biçimlerine bağlı olarak tamamlamaları istenmiştir.

Verilerin Analiz Edilmesi

Bu çalışmada veriler, nitel araştırmaya dayalı olarak önce içerik analizi ile değerlendirilmiştir. Başlangıçta 185 öğrenci üzerinden toplanan veriler, araştırmacı

dışında iki uzman kişi tarafından okunarak metaforlar kodlanmıştır. Kodlanan metaforlar alfabetik olarak sıraya konmuştur. Kodlama sırasında metaforun mantığına uymayan veriler kapsam dışı tutulmuştur. Bu çerçevede 172 katılımcı, Türkçe kavramı üzerine 111 metafor türetmiştir. Veriler, kullanılan metaforların işlevine göre ortak özellikleri bakımından kategorize edilmiştir. Kategorize edilmeden önce alanyazında geçen kaynaklar da göz önünde bulundurulmuştur. Bu çerçevede Saban (2004), Çelikten (2006), Yıldırım ve Şimşek (2006), Saban, Koçbeker ve Saban (2006), Cerit (2008), Güneyli ve Aslan (2008), Saban (2009)'ın kategori oluşturma biçimlerinden yararlanılmıştır. Verilerin kategorize edilmesi sonucunda 8 kategori oluşturulmuştur. Kategoriler, araştırmacılar dışında iki uzman öğretim elemanı tarafından daha değerlendirilerek güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Uzmanlara alfabetik olarak düzenlenen Türkçe metaforları ile saptanan kategoriler verilmiştir. Uzmanlardan metaforları uygun kategorilere yerleştirmeleri istenmiştir. Değerlendirmede kategorilere ilişkin görüş birliğine varılmıştır. Yanıtlar, alt sorular çerçevesinde % ve frekansları alınarak değerlendirilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde Türkçe öğretmen adaylarının Türkçe kavramına ilişkin ürettikleri metaforlar önce genel olarak verilmiş, daha sonra kategorize edilmiş şekilde tablolarla sunulmuştur.

Çizelge 1: Türkçe metaforunun genel dağılımı

Sıra	Metafor Adı	*f*	%	Sıra	Metafor Adı	*f*	%
1	abajur	1	0,6	57	kainat	1	0,6
2	ağaç	6	3,5	58	kale	1	0,6
3	ahtapot	1	0,6	59	kalp	1	0,6
4	aile	1	0,6	60	kan	2	1,2
5	akarsu/nehir/ırmak	5	2,9	61	kara parçası	1	0,6
6	altın	1	0,6	62	kendim	1	0,6
7	ana sütü	2	1,2	63	kimlik	1	0,6
8	Anadolu	1	0,6	64	köprü	1	0,6
9	anayurt	1	0,6	65	köprünün ayağı	1	0,6
10	Ankara	1	0,6	66	mücevher	1	0,6
11	anne	2	1,2	67	kuşun kanadı	1	0,6
12	anonim ürün	1	0,6	68	kutup yıldızı	1	0,6
13	arı kovanı	1	0,6	69	küsmüş çocuk	1	0,6
14	ayna	1	0,6	70	lastik	6	3,5
15	bakımsız bahçe	1	0,6	71	maden	1	0,6
16	bayrak	1	0,6	72	manolya	1	0,6
17	bebek	1	0,6	73	mevsimler	3	1,7
18	beyaz renk	1	0,6	74	Mısır piramidi	1	0,6

19	bilgisayar ağı	1	0,6	75	millet	1	0,6
20	biz	1	0,6	76	miras	1	0,6
21	bukalemun	1	0,6	77	namus	1	0,6
22	buz kütlesi	1	0,6	78	nota	1	0,6
23	buzdağı	1	0,6	79	okyanus	8	4,7
24	can damarı	1	0,6	80	Osmanlı	1	0,6
25	çadır	1	0,6	81	pasta	1	0,6
26	çınar	6	3,5	82	peribacası	1	0,6
27	çocuk	2	1,2	83	pınar	1	0,6
28	dal	1	0,6	84	portre	1	0,6
29	dalga	1	0,6	85	priz	1	0,6
30	demokrasi	1	0,6	86	rüzgar	2	1,2
31	dere	1	0,6	87	sanat	2	1,2
32	derin havuz	1	0,6	88	sergi	1	0,6
33	devlet	1	0,6	89	sınır kapısı	1	0,6
34	devrim	1	0,6	90	siyah beyaz fotoğraf	1	0,6
35	doğa/tabiat	3	1,7	91	siyah ve mavi	1	0,6
36	düşünce	1	0,6	92	sözlük	1	0,6
37	ekonomi	1	0,6	93	süpermarket	1	0,6
38	elmas	2	1,2	94	su	10	5,8
39	fabrika	1	0,6	95	sudoku	1	0,6
40	festival	1	0,6	96	şah damarı	1	0,6
41	fidan	1	0,6	97	şarkı sözü	1	0,6
42	gemi	1	0,6	98	şelale	1	0,6
43	göbekli marul	1	0,6	99	toprak	3	1,7
44	gökkuşağı	1	0,6	100	tren	2	1,2
45	gül bahçesi	1	0,6	101	Türkiye	1	0,6
46	güneş	1	0,6	102	uçurtma	1	0,6
47	güneşin doğuşu	1	0,6	103	ülke	1	0,6
48	hamur	1	0,6	104	vatan	1	0,6
49	han	1	0,6	105	yağmur	1	0,6
50	hasta	3	1,7	106	yapboz	3	1,7
51	hazine	3	1,7	107	yaşam	1	0,6
52	hücre	1	0,6	108	yaşamın kaynağı	1	0,6

53	ışık	2	1,2	109	yeşil yapraklı ağaç	1	0,6
54	ilaç	1	0,6	110	yıllanmış şarap	1	0,6
55	insan	5	2,9	111	yol	2	1,2
56	ipek kumaş	1	0,6		**Toplam**	**172**	**100**

Çizelge 1'de Türkçe kavramına ilişkin 172 katılımcının ürettiği 111 adet metafor gösterilmiştir. En fazla metafor su (10; %5,8), okyanus (8;% 4,7), ağaç ve çınar (6; %3,5) olarak ifade edilmiştir.

Türkçe Kavramın Kategorizasyonu

Bu bölümde, Türkçe kavramına ilişkin üretilen metaforlar kategorize edilmiştir. Kategori, içerik analizinde elde edilen kavramların birbirleriyle belirli bir tema altında sınıflandırılmasıdır. Kavramların incelenmesi sonucunda birbirleriyle olan ilişkileri ortaya çıkarılır ve bu ilişkiler daha üst düzey bir tema ile açıklanır (Yıldırım, Şimşek 2005). Aşağıda kategoriler çizelgelerle gösterilmiş, her kategoriyle ilgili örnek verilmiş ve verilen örneğin hangi sınıf düzeyindeki katılımcı tarafından belirtildiği sıra numarası ile birlikte parantez içinde sunulmuştur.

1. KORUNMASI VE GELİŞTİRİLMESİ GEREKEN BİR DİL OLARAK TÜRKÇE

Çizelge 2: Korunması ve geliştirilmesi gereken bir dil olarak Türkçe

Metafor Adı	***f***	***%***
ağaç	6	3,5
bebek	1	0,6
çocuk	2	1,2
fidan	1	0,6
han	1	0,6
hasta	3	1,7
kale	1	0,6
küsmüş çocuk	1	0,6
sınır kapısı	1	0,6
siyah ve mavi	1	0,6
şah damarı	1	0,6
tren	2	1,2
Türkiye	1	0,6
Toplam	**22**	**13**

Çizelge 2'de "*korunması ve geliştirilmesi gereken bir dil olarak Türkçe"* kategorisine yer verilmiştir. Bu kategori 22 (%13) katılımcı ile temsil edilmiştir. Kategoride en çok ağaç metaforu kullanılmıştır. Bu kategoriye göre Türkçe korunması ve geliştirilmesi gereken bir varlıktır. Bu varlığın korunmaması ya da geliştirilmemesi onun yok olmasına neden olacaktır.

Örnek

Ağaç: Türkçe bir ağaç gibidir; çünkü onun da yetiştirilmesi için bakıma ihtiyacı vardır. Bir ağaç suya, havaya ve güneşe ihtiyaç duyar. Bunlar olmaksızın ağaç kendini koruyamaz. Türkçe de ağaç gibi korunmak ve gelişimini sürdürmek için bakıma ihtiyaç duyar (1.sınıf, 17).

2. YAŞAMSAL BİR GEREKSİNİM OLARAK TÜRKÇE

Çizelge 3: yaşamsal bir gereksinim olarak Türkçe

Metafor Adı	***f***	***%***
ana sütü	2	1,2
anne	2	1,2
can damarı	1	0,6
güneş	1	0,6
kalp	1	0,6
kan	2	1,2
kuşun kanadı	1	0,6
yaşam	1	0,6
yaşamın kaynağı	1	0,6
Toplam	**12**	**7**

Çizelge 3'te "yaşamsal bir gereksinim olarak Türkçe" kategorisine yer verilmiştir. Bu kategori 12 (%7) katılımcı ile temsil edilmiştir. Belirtilen metaforlar Türkçenin yaşamsal bir gereksinim olduğunu ön plana çıkarır. Türkçe temel bir gereksinimdir. Türkçe olmadan yaşam sürdürülemez. Bu anlamda bebeğin annesinin sütüne; kuşun kanada; bir canlının güneşe ihtiyaç duyması gibi Türkçe de yaşamın olmazsa olmazları arasında yer alır.

Örnek

Kuşun Kanadı: Türkçe bir kuşun kanadına benzer. Nasıl ki bir kuş uçabilmek için kanada ihtiyaç duyarsa biz de yaşamımızı sürdürmek için dile ihtiyaç duyarız. Bu noktada Türkçe bizim yaşamımızdaki en önemli ihtiyaçlardan birini oluşturur (2. Sınıf, 97).

3. ULUSAL KİMLİK GÖSTERGESİ OLARAK TÜRKÇE

Çizelge 4: ulusal kimlik göstergesi olarak Türkçe

Metafor Adı	***f***	***%***
aile	1	0,6
anayurt	1	0,6
Ankara	1	0,6

anonim ürün	1	0,6
ayna	1	0,6
bayrak	1	0,6
biz	1	0,6
çadır	1	0,6
dal	1	0,6
devlet	1	0,6
kendim	1	0,6
kimlik	1	0,6
vatan	1	0,6
yağmur	1	0,6
Toplam	**14**	**8,1**

Çizelge 4'te "ulusal kimlik göstergesi olarak Türkçe" kategorisi sunulmuştur. Bu kategori 14 (% 8,1) katılımcı ile temsil edilmiş ve burada Türkçenin ulusal olma boyutu vurgulanmıştır. Türkçe aynı zamanda aile, Ankara, bayrak devlet vb. yönlerle kimliğimizi de göstermektedir.

Örnek

Bayrak: Türkçe bayrak gibidir; çünkü o da özgürlüğümüzü simgeler. Bayrak göklerde dalgalandıkça bir milletin hür olduğunu anlarız. Türkçe de yaşadıkça adeta bir bayrak gibi Türk milletinin hür olduğunu, başka bir milletin boyunduruğu altında yaşamadığımızı gösterir (2.sınıf, 61).

4. TARİHSEL BİR SİMGE OLARAK TÜRKÇE

Çizelge 5: tarihsel bir simge olarak Türkçe

Metafor Adı	***f***	***%***
Anadolu	1	0,6
buz kütlesi	1	0,6
buzdağı	1	0,6
çınar	6	3,5
dalga	1	0,6
derin havuz	1	0,6
güneşin doğuşu	1	0,6
kara parçası	1	0,6
köprü	1	0,6
köprünün ayağı	1	0,6
miras	1	0,6
peribacası	1	0,6

pınar	1	0,6
portre	1	0,6
siyah beyaz fotoğraf	1	0,6
şelale	1	0,6
yıllanmış şarap	1	0,6
Toplam	**22**	**13**

Çizelge 5'te "tarihsel bir simge olarak Türkçe" kategorisine yer verilmiştir. Bu kategori 22 (%13) katılımcı ile temsil edilmektedir. Türkçe geçmişi eskilere dayanan bir dildir. Çıkış kaynağı çok derinlerdedir. Bu yönüyle Anadolu kadar eskidir. Oluşumu binlerce yıl süren bir peri bacasını andırır. Diğer yandan geçmişte yaşayan insanların bizlere bıraktığı en önemli miraslardan biridir. Tarihi geçmişe sahip olan Türkçe bir yandan da şarap gibi gün geçtikçe değeri artan bir dildir.

Örnek

Buz kütlesi: Türkçe buz kütlesine benzer; çünkü Türkçenin kökleri derinlerdedir. Bir buz kütlesinin de çok derinlerde yer alan kökleri vardır. Bu kökler aracılığıyla buz kütlesi erimeden yüzyıllar boyu varlığını sürdürür. Türkçe de tarihin derinliklerinde sürekli değişikliklere uğrasa da bugüne kadar gelmesini bilmiştir (3.sınıf, 105).

5. CANLI VE ZENGİN BİR DİL OLARAK TÜRKÇE

Çizelge 6: canlı ve zengin bir dil olarak Türkçe

Metafor Adı	***f***	***%***
ahtapot	1	0,6
akarsu/nehir/ırmak	5	2,9
arı kovanı	1	0,6
beyaz renk	1	0,6
bukalemun	1	0,6
dere	1	0,6
devrim	1	0,6
doğa/tabiat	3	1,7
düşünce	1	0,6
ekonomi	1	0,6
festival	1	0,6
gemi	1	0,6
göbekli marul	1	0,6
gökkuşağı	1	0,6
gül bahçesi	1	0,6
hamur	1	0,6

hücre	1	0,6
insan	5	2,9
kâinat	1	0,6
lastik	6	3,5
mevsimler	3	1,7
Mısır piramidi	1	0,6
millet	1	0,6
okyanus	8	4,7
Osmanlı	1	0,6
sergi	1	0,6
sözlük	1	0,6
süpermarket	1	0,6
su	10	5,8
sudoku	1	0,6
uçurtma	1	0,6
ülke	1	0,6
yapboz	3	1,7
yeşil yapraklı ağaç	1	0,6
Toplam	**69**	**40**

Çizelge 6'da " canlı ve zengin bir dil olarak Türkçe" kategorisine yer verilmiştir. Bu kategori 69 (%40) katılımcı ile temsil edilmektedir. Türkçe öğretmen adayları Türkçe kavramına ilişkin en fazla metaforu bu kategoride üretmişlerdir.

Kategori incelendiğinde Türkçenin farklı ve zengin özelliklere sahip, sürekli değişen bir yapısı olduğu, vurgusu yapılmıştır. Türkçe duruma göre bukalemun gibi ya da bir lastik gibi farklı durumlarda farklı anlamlara gelebilecek bir özelliğe sahiptir. Öte yandan bir okyanus, kâinat kadar da zengindir. Türkçe bir diğer yanıyla adeta ahtapota benzer. Ahtapot gibi farklı kollara sahiptir.

Örnek

Okyanus: Türkçe bir okyanusa benzer. Okyanus, bünyesinde türlü türlü varlıklar barındırır. Bu varlıklar aynı okyanus içinde farklı görevlere sahiptirler. Türkçe de bir okyanus gibi bünyesinde farklı sözcükler barındırır. Bu sözcükler bir okyanusun içi gibi zengindirler (4. sınıf, 144).

6. ESTETİK BİR DİL OLARAK TÜRKÇE

Çizelge 7: estetik bir dil olarak Türkçe

Metafor Adı	*f*	*%*
nota	1	0,6
pasta	1	0,6
şarkı sözü	1	0,6
Toplam	**3**	**1,7**

Çizelge 7'de "estetik bir dil olarak Türkçe" kategorisi verilmiştir. Bu kategori 3 (% 1,7), katılımcı ile temsil edilmiştir. Türkçe kavramı üzerine en az bu kategoride metafor üretilmiştir. Bu yönüyle Türkçe bir nota, pasta ya da şarkı sözü gibidir. Estetik bir biçimi vardır. Böylece Türkçenin sanatsal işlevi de vardır.

Örnek

Nota: Türkçe notaya benzer; çünkü Türkçe de notalar gibi belli bir ezgiye sahiptir. Nasıl ki notalar bir araya gelerek ezgi oluşturuyorsa Türkçedeki sesler ve sözcükler de bir araya gelerek nota gibi bir yapı ortaya koyar (2.sınıf, 73).

7. İLETİŞİM ARACI OLARAK TÜRKÇE

Çizelge 8: iletişim aracı olarak Türkçe

Metafor Adı	*f*	*%*
abajur	1	0,6
bilgisayar ağı	1	0,6
demokrasi	1	0,6
fabrika	1	0,6
ışık	2	1,2
ilaç	1	0,6
kutup yıldızı	1	0,6
priz	1	0,6
rüzgar	2	1,2
toprak	3	1,7
yol	2	1,2
Toplam	**16**	**9,3**

Çizelge 8'de "iletişim aracı olarak Türkçe" kategorisine yer verilmiştir. Bu kategori 16 (9,3) katılımcı ile temsil edilmiştir. Türkçe insanların iletişim kurabilmesi için önemli bir araçtır. Bir kutup yıldızı, ışık ya da abajur gibi Türkçe bize yön verir. Türkçe sayesinde yaşamımıza yön veririz. Bize yön veren Türkçedir.

Örnek

Işık: Türkçe ışığa benzer; çünkü ışık yolumuzu aydınlatır. Işık olmadan karanlık yolda yürüyemeyiz. Türkçe de bize yol gösterir. Türkçenin aracılığıyla duygu ve düşüncelerimizi karşımızdaki insanlara aktarırız (4. sınıf, 157).

8. DEĞERLİ BİR VARLIK OLARAK TÜRKÇE

Çizelge 9: değerli bir varlık olarak Türkçe

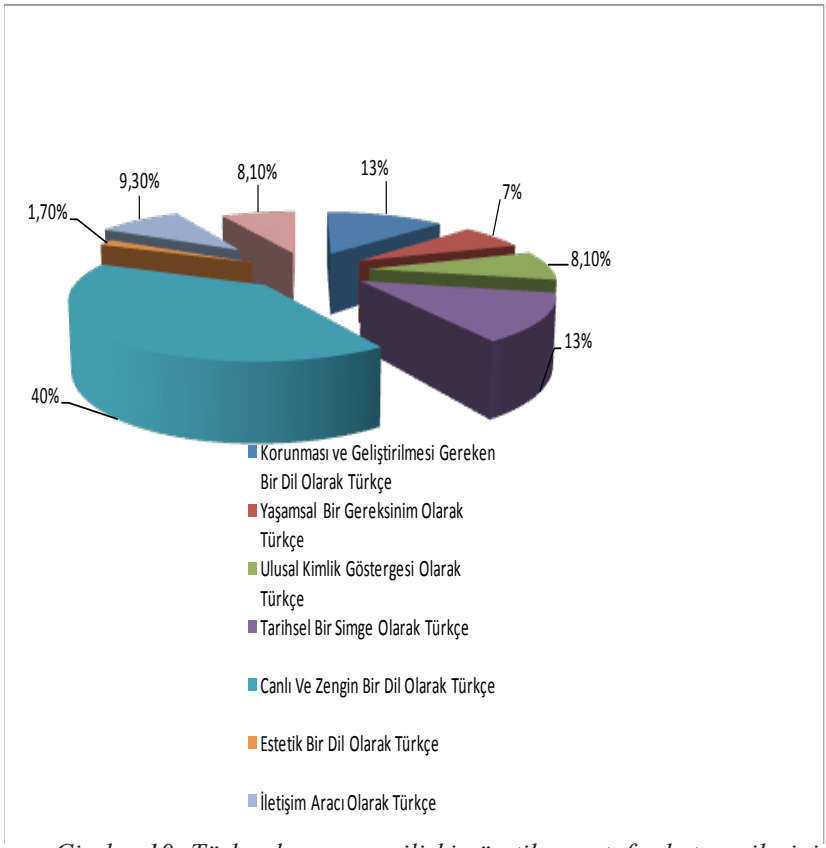
Metafor Adı	*f*	*%*
altın	1	0,6
bakımsız bahçe	1	0,6
elmas	2	1,2
hazine	3	1,7
ipek kumaş	1	0,6
mücevher	1	0,6
maden	1	0,6
manolya	1	0,6
namus	1	0,6
sanat	2	1,2
Toplam	**14**	**8,1**

Çizelge 9'da "değerli bir varlık olarak Türkçe" kategorine yer verilmiştir. Bu kategoride 14 (8,1) katılımcı yer almaktadır. Bu kategorinin oluşmasındaki en önemli nokta, katılımcıların Türkçeyi bir değer olarak görmeleridir. Türkçe altın, elmas, maden vb. değerli bir varlık görülürken bir katılımcı Türkçeye ilişkin bir olumsuz metafor kullanarak onu bakımsız bir bahçeye benzetmiştir.

Örnek

Elmas: Türkçe elmasa benzer; nasıl ki elmas değerli ve pahalıysa Türkçe de o denli değerli ve pahalıdır. Onu her zaman iyi yerde korumalıyız. Değerli eşyalarımız gibi Türkçe de bizim için çok önemlidir (3. sınıf 112).

Bakımsız Bahçe: Türkçe bakımsız bir bahçe gibidir; insanlar yeterince değer vermedikleri ve gelişigüzel kullandıkları için dilimiz her geçen gün bakımsız bir bahçeye dönmektedir. Bir bahçeye eğer özen göstermezsen o bahçe zamanla kurur, dile de iyi bakmazsan onu yok edersin (4.sınıf, 166).

Çizelge 10: Türkçe kavramına ilişkin üretilen metafor kategorilerinin grafik olarak sunumu

SONUÇ

İnsanların üretmiş oldukları metaforlar, aynı zamanda düşünce tarzlarının, algılama biçimlerinin de ürünüdür. Bu çalışma aracılığıyla Türkçe öğretmen adaylarının kendi mesleklerini nasıl algıladıklarını görebiliriz. Alanyazında benzer bir çalışma, Güneyli ve Aslan (2008) tarafından anadili kavramı üzerine yapılmıştır. Belirtilen çalışmada dört kategori saptanmıştır.

Bu araştırma sonucunda aşağıdaki sonuçlar ifade edilebilir:

1-Türkçe, daha çok sürekliliği ve zenginliği ile ortaya çıkmıştır. Bunun yanında Türkçenin tarihsel, ulusal, bir değer, yaşam kaynağı, estetik bir yapı, iletişim aracı olduğu görülmektedir.

2-Türkçe öğretmen adaylarının Türkçeye yönelik olumlu bir algılaması olmakla birlikte dilin iletişim ve sanat işlevi çok fazla öne çıkmamıştır.

3-Öğretmen adaylarının Türkçeye ilişkin algılamalarının MEB (2006)'in Türkçeye ilişkin temel aşağıda belirlenen amaçlarıyla örtüştüğü söylenebilir. Bu amaçlar:

Dilimizin, millî birlik ve bütünlüğümüzün temel unsurlarından biri olduğunu benimsemeleri,

Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla millî ve evrensel değerleri tanımaları,

Millî, manevî ve ahlâkî değerlere önem vermeleri ve bu değerlerle ilgili duygu ve düşüncelerini güçlendirmeleri amaçlanmaktadır.

Okuduğu, dinlediği ve izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmaları; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmeleri,

Öte yandan;

Duygu, düşünce ve hayallerini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmeleri,

Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmaları,

Anlama, sıralama, ilişki kurma, sınıflama, sorgulama, eleştirme, tahmin etme, analiz-sentez yapma, yorumlama ve değerlendirme becerilerini geliştirmeleri,

Seviyesine uygun eserleri okuma; bilim, kültür ve sanat etkinliklerini seçme, dinleme, izleme alışkanlığı ve zevki kazanmaları,

Okuduğu, dinlediği ve izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmaları; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmeleri, biçimindeki dilin iletişim ve sanat işlevine yönelik amaçların ise öğretmen adayları tarafından çok fazla algılanmadığı görülmüştür.

İlköğretim çağından itibaren öğrencilere verilen dili algılamaya ilişkin kavramlar, onların gelecekteki yaşamları üzerinde de etkili olmaktadır. Yapılan bu çalışma, Türkçe öğretmen adaylarının bu sürecin izlerini taşıdıklarını, bu noktada eğitim sisteminin bireylerin kendi mesleklerini algılamalarında ne denli etkili olduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

Abrams, M.H. (1993). *A Glossary of Literary Terms*. USA: Harcourt Brace Collage Publisher.

Bullough, R.V. (1991). Exploring Personal Teaching Metaphors in Preservice Teacher Education. *Journal of Teacher Education,* 42/1.

Cerit, Y. (2008). Öğretmen Kavramı ile İlgili Metaforlara İlişkin Öğrenci, Öğretmen ve Yöneticilerin Görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6/4.

Danesi, M. and Perron, P. (1999). *Analyzing Cultures: An Introduction and Handbook*. Bloomington: Indiana University Press.

Güneyli, A.; Aslan, C. (2008). Türkçe Öğretmen Adaylarının "Anadili" Kavramına İlişkin Olarak Kullandıkları Mecazlar. Proceedings International Conference on Educational Science ICES'08, 23 June 2008, Famagusta, 890-901.

Lakoff, G., Johnson, M. (2005). Metaforlar Hayat Anlam ve Dil (Çev. Gökhan Yavuz Demir). İstanbul: Paradigma Yayıncılık.

McGlone, M.S. (2007). What is the explanatory value of a conceptual metaphor? Language & Communication 27 (2007) 109–126.

MEB (2006). Yeni Türkçe Öğretim Programı. Ankara: MEB Yayınları.

Modell, A.H. (2009). The Metaphor- The Bridge Between Feelings and Knowledge. *Psychoanalytic Inquiry*, 29.

Saban, A. (2004). Giriş Düzeyindeki Sınıf Öğretmeni Adaylarının Öğretmen Kavramına İlişkin İleri Sürdükleri Metaforlar. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2/2.

Saban, A., Koçbeker, B.N., Saban, A. (2006). An Investigation of the Concept of Teacher Among Prospective Teachers through Metaphor Analysis. *Educational Sciences: Theory & Practice*, *6/*2.

Saban, A. (2009). Öğretmen Adaylarının Öğrenci Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Zihinsel İmgeler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7/2.

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

TÜRKÇE KAVRAMININ METAFORİK ALGILAMA BİÇİMLERİ

Özet

Türkçede mecaz, benzetme, eğretileme gibi farklı kavramların yerine kullanılan metafor, son dönemlerde nitel araştırmaların en önemli veri toplama araçlarından birini oluşturmaktadır. Metafor, bir kavram ya da durumu başka bir kavram, bir durumla ifade etmek biçiminde tanımlanabilir. Böylece metafor dediğimiz kavram, özünde "ilgili olma" durumunu ortaya çıkarır. Bir dil formu olarak aynı kavram veya terimin farklı ortamlar arasında bir geçiş olarak kullanması anlamında metafor kavramları dönüştürür. Bu anlamda dil ve dilin kullanımı ile ilgili görünür. Ancak metaforlar bundan daha fazla işleve sahiptir. Araştırmacılar, metaforların kişilerin öğretim, öğretmenlik kavramı ve eğitimdeki rollerini anlamak için kullanışlı olduğunu söylemektedirler.

Bu çalışmanın amacı, dil öğretimini meslek edinecek olan Türkçe öğretmen adaylarının "Türkçe" kavramına ilişkin oluşturdukları metaforları toplamak ve toplanan bu metaforları çeşitli kategoriler altında sınıflandırarak algılama biçimlerini ortaya koymaktır. Çalışmada veriler, nitel araştırmaya dayalı olarak önce içerik analizi ile değerlendirilmiştir. Başlangıçta 185 öğrenci üzerinden toplanan veriler, araştırmacı dışında iki uzman kişi tarafından okunarak metaforlar kodlanmıştır. Kodlanan metaforlar alfabetik olarak sıraya konmuştur. Kodlama sırasında metaforun mantığına uymayan veriler kapsam dışı tutulmuştur. Bu çerçevede 172 katılımcı, Türkçe kavramı üzerine 111 metafor türetmiştir.

Bu araştırma sonucunda aşağıdaki sonuçlar ifade edilebilir:

1. Türkçe, daha çok sürekliliği ve zenginliği ile ortaya çıkmıştır. Bunun yanında Türkçenin tarihsel, ulusal, bir değer, yaşam kaynağı, estetik bir yapı, iletişim aracı olduğu görülmektedir.

2. Türkçe öğretmen adaylarının Türkçeye yönelik olumlu bir algılaması olmakla birlikte dilin iletişim ve sanat işlevi çok fazla öne çıkmamıştır.

İlköğretim çağından itibaren öğrencilere verilen dili algılamaya ilişkin kavramlar, onların gelecekteki yaşamları üzerinde de etkili olmaktadır. Yapılan bu çalışma, Türkçe öğretmen adaylarının bu sürecin izlerini taşıdıklarını, bu noktada eğitim sisteminin bireylerin kendi mesleklerini algılamalarında ne denli etkili olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: metafor, algı, Türkçe öğretmen adayları

METAPHORIC CONCEPTIONS RELATED TO "TURKISH" CONCEPT

Abstract

The metaphor which is used instead of different concepts such as metonymy, analogy, and figure of speech in Turkish constitutes one of the most important data collection tools of qualitative researches in recent times. Metaphor can be defined as expressing a concept or situation by another concept or situation. By this way, the concept we called as metaphor reveals "relevancy" inside itself. Metaphor transforms the concepts in terms of using the same concept or term as a language form as transition between different media. In this context, it seems as relevant with language and usage of language. However, the metaphors have more functions than this. Researchers state that the metaphors are useful to understand the individuals' roles in instruction and teaching concepts, and in education.

The aim of this research is to collect the metaphors related to "Turkish" concept created by Turkish preservice teachers who will acquire the language teaching as a profession; and to reveal their conceptions by classifying these collected metaphors under various categories. In the study, data were first evaluated by content analysis based on the qualitative research. Data collected from 185 students at the beginning had been read by two experts except the researcher, and the metaphors were encoded by them. The encoded metaphors were arranged in an alphabetical order. During encoding process, inapplicable data for the metaphoric logic were excluded from the content. In this context, 172 participants had produced 111 metaphors related to "Turkish" concept.

The following conclusions can be stated as a result of this research:

1. "Turkish" presented itself mostly by its permanency and richness. In addition to this, it is seen that "Turkish" is a historical, national value, source of life, an aesthetical structure, and a mean of communication.

2. Although Turkish preservice teachers have a positive conception related to "Turkish", communicative and artistic function of the language did not become prominent too much.

The concepts related to the conception of the language given to the students beginning from the elementary school are very effective on their future life. This study done displays that Turkish preservice teachers still bear the traces of this process, and in this regard how effective is the education system on individuals' conceptions of their own professions.

Key words: metaphor, conception, Turkish preservice teachers